מסורת הש"ס

א) בבא מציעא דף נ:, ב) [ב"מ נ:], ג) שייך לע"ב, ד) ר"מ מ"ז ול"ל וכיון, ה) נ"א כל, ו) ר"מ מ"ז,

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה כל וכו' שהוא עסוק במלאכה:

מוסף רש"י

פחות משתות נקנה מקח. לאלתר, יותר משתות בטל מקח. ושניהם חוזרין, שתות קנה. ואין אחד מהן יכול לחזור (ב"מ נ:).

מוסף תוספות

א. כיון שהזכיר לו בית כור ודאי לבית כור שלם נתכוין. יד רמה. ב. משא"כ ברב הונא שכבר מכר ומשך וגמר מלאכתו ואם יש שם יותר מן הראוי ישלם לו המותר ולמה לא יקבל מאי דשכיח וירד על דעת כן. ריטב"א. ג. וז"ל הריטב"א: הני מילי לענין ברכה ומעשרות, אבל לענין מקח וממכר שפיר מיקרי יין.

רבינו גרשום

התם בין חסר בין יתיר אמר ליה. והואיל דאשכח יותר מרובע מיהו רובע לסאה לא חשיב והויא מחילה. יותר מרובע עולות לכור לט' קבין ולא הויא מחילה דכיון דהויא ליה ט' קבין הויא לה ארעא חשיבא באפי נפשה והדרא ליה. ואכתי לעולם מהא לא תפשוט הבא לנפות דמנפה את כולו: יותר משתות בטל מקח שתות קנה ומחזיר אונאה. ואמאי להיכא דנתאנה ביותר על שתות אמאי בטל מקח ניהדר ליה מוכר ללוקח עד פחות משתות והוה המקח קיים: אלא ש"מ דכל היכא דבעי לאהדורי כוליה מיהדר. הכי נמי תפשוט דהבא לנפות מנפה את כולו: הכי השתא התם שוה בשוה. קאמר ליה לזבוני ליה המקח ומיהו להיכא דנתאנה פחות משתות נקנה מקח משום דלא ידיע ליה אי נתאנה אי לא נתאנה והוי מחילה והיכא דנתאנה שתות דידיע ללוקח לא הויא מחילה יותר משתות מקח טעות ובטל מקח ומהא לא תפשוט ולעולם הבא לנפות אינו מנפה את כולו: ת"ש המקבל עליו שדה חברו ליטע בשכר הרי זה מקבל עליו בעל השדה עשר בוראות למאה אילנות. דאי מביר הנוטע כשיעור י' אילנות בין ק' שלא נטע (אעפר) לא קא מפחית מדמיו ומקבל עליו בעל השדה אבל אם מביר יותר מכן מגלגלין עליו את הכל אפי' עשר בוראות ואמאי מגלגלין עליו את הכל וליהדר וליטע ליה הנוטע עד י' אלא ש"מ דמגלגלין עליו את הכל דכל היכא דבעי אהדורי כולו מהדר. ותפשוט לך מהא הבא לנפות מנפה את כולו: אמר רב הונא בריה דרב יהושע. מהא לא תפשוט דהכא משום הכי מגלגלין עליו את הכל דכל יותר מיכן. יותר מעשר למאה כבא ליטע לו מתחלה שדה בפני עצמה דמי כמו שקיבל עליו ליטע לו שדה של

התם הן חסר הן יתיר א"ל מיהו רביע לא חשיב יתר מרביע חשיב דכיון דחזי ליה לאיצטרופי בתשעת קבין הויא לה ארעא חשיבתא באפי נפשא והדרא ת"ש [א]האונאה [א]פחות משתות נקנה מקח [ב]יותר משתות בטל מקח [ג]שתות קנה ומחזיר אונאה אמאי ליהדר עד פחות משתות ש"מ כל היכי דבעי לאהדורי כולה מהדר הכי השתא התם מעיקרא שוה בשוה א"ל מיהו פחות משתות לא ידיעה במנה ומחיל איניש שתות ידיעה ולא מחיל איניש יתר משתות מקח טעות הוא ובטל מקח ת"ש [ד]המקבל שדה מחברו ליטע הרי זה מקבל עליו עשר בוריות למאה יותר מכאן מגלגלין עליו את הכל א"ר הונא בריה דרב יהושע כל יתר מכאן כבא ליטע מתחלה דמי: מרתף של יין וכו': היכי דמי אי דא"ל מרתף של יין סתם קשיא אי דאמר ליה מרתף זה של יין קשיא אי דאמר ליה מרתף זה קשיא דתניא מרתף של יין אני מוכר לך נותן לו יין שכולו יפה מרתף זה של יין אני מוכר לך נותן לו יין הנמכר בחנות מרתף זה אני מוכר לך אפילו כולו חומץ הגיעו לעולם דא"ל מרתף של יין סתם ותני ברישא דברייתא ומקבל עליו עשר קוססות למאה ובסתם מי מקבל והא תאני ר' חייא [ה]המוכר חבית יין לחברו נותן לו יין שכולו יפה שאני חבית דכולא חד חמרא הוא והא תני רב זביד דבי ר' אושעיא מרתף של יין אני מוכר לך נותן לו יין שכולו יפה מרתף זה של יין אני מוכר לך נותן לו יין שכולו יפה ומקבל עליו עשר קוססו' למאה

וזהו

ולמאי דפשיט ליה התם [לקמן קד.] דאי א"ל בית כור סתמא כמאן דאמר ליה הן חסר הן יתר דמי והויא נמי מחילה רובע לסאה ויותר מרובע יחזיר הכל הוה ליה לשנויי הכא הכי השתא התם מעיקרא בית כור א"ל דמשמע לא פחות ולא יותר מיהו רובע הויא מחילה טפי מרובע לא הויא מחילה כלל והדר הכל דאין דרך להיות בבית כור יותר מבית כור אבל הכא דודאי אית ביה טנופת לעולם אימא לך דלא ינפה אלא את המותר על הרובע. ונראה בעיני דה"ג לה דכי האי גוונא מתרץ לקמיה הכי השתא התם מעיקרא שוה בשוה א"ל כו' וכן עיקר: **נקנה מקח.** לגמרי ולא יחזיר לו המאנה כלום דמחילה היא: **שתות קנה.** אליבא דר' נתן אבל אליבא דר' יהודה הנשיא רבה אומר תן לי מעותי או תן לי מה שאוניתני בפרק הזהב [ב]: **ואמאי.** מחזיר כל האונאה בין בשתות בין ביתר משתות ניהדר המותר שעל הפחות משתות דהא פחות משתות מחיל איניש ואין כאן לא אונאת שתות ולא אונאת יתר משתות אלא אונאת שני משהויין משהו יתר משתות ומשהו פחות משתות דאידך מחילה הוו אלא לאו שמע מינה אם בא לנפות מנפה את כולו כרב הונא: **שוה בשוה א"ל.** מוכר ללוקח ובכך נתרצה לוקח ואם אינו שוה לא נתרצה והלכך בדין הוא דאפי' פחות משתות יחזיר מיהו לכך אין מחזיר דכיון דלא ידיע כל כך וכשוה דמי הויא מחילה אבל שתות ידיעה היא ולא מחיל מידי. אבל גבי פירות דאורח' דמילתא היא שיש שם טנופת התם ודאי איכא למימר דמחיל לגמרי ואפי' היכא דאיכא יתר מרובע הרובע מיהו הויא מחילה: **המקבל.** פועל שמקבל עליו בשכר ליטע כל שדה חבירו כשיעור שיכולין ליטע כגון ממטע עשרה לבית סאה: **מקבל עליו.** בעל השדה עשר בוריות למאה אם יש עשרה אילנות בורות שאין עושין פירי לא יצטרך מקבל ליטע אחרים תחתיהן דאורחייהו דאילנות להיות בהן בוריות כל כך ומחיל: **יתר מכן.** כגון י"א למאה: **מגלגלין עליו את הכל.** יטע לו י"א אילנות תחתיהן דהשתא ליכא מחילה כלל. ולעיל נמי אם בא לנפות מנפה את כולו כרב הונא: **אמר רב הונא בריה דרב יהושע כל יתר.** מעשר בוריות לק' אין לנו לחייבו לחזור וליטע את היתר על עשר אילנות לבד דהרי הוא באותו מותר כשבא ליטע אותו כאילו בא עכשיו ליטע שדה אחר מתחלה דמי שהרי קרקע הרבה יש שראוי ליטע וחשוב שדה שלם בפני עצמו והרי הוא כאילו לא עשה כלום מעיקרא מקבלנותו שהרי קיבל שדה ליטע ועדיין כשיש יתר מי' בוריות הרי יש לו שדה ליטע הלכך כשאמר לו בעל הבית נטע לי שדה זו ליטע את כל השדה אמר לו והרי לא קיים את תנאו היכא דנשאר י"א בוריות וכשבא לחזור וליטע יטע את כולן דכמתחיל עכשיו לקיים את תנאו דמי ובאילן אחד שיטע לאו כלום הוא שהרי הרוב של שדה נשתייר עדיין שלא נטעו והיכא דלא נשארו מתחלה כי אם י' בוריות לק' לא הקפיד בעל השדה בדבר מועט כזה ומשראוי לקרות שדה כגון י"א אילנות לק' חשיבי ולא מחיל כלל. אבל גבי טנופת יתר מרובע לסאה כיון דרובע שכיח מחיל כי איכא טפי מרובע נמי המותר ישלם והרובע מחיל דהא ליכא למימר התם כל יתר מרובע כבא להחזיר לו את הסאה מתחלה דמי דהא סאה זבין ליה עם רובע טנופת וכי משלם ליה מותר דרובע הרי נתקיימה מכירתו וקיים תנאו. ולא דמי למקרקעי דחשיבי די"א בוריות הרי הן שדה הניכר לעינים ולא מחיל מידי אבל יותר מרובע טנופת דמטלטלי ליכא קפידא כל כך אלא שישלים לו תנאו ולעולם אימא לך אין מנפה את כולו: **היכי דמי.** מתניתין דקתני מרתף של יין מקבל עליו כו' דמשמע המוכר לחבירו מרתף של יין אבל אין אנו יודעין איזה לשון אמר המוכר ללוקח בשעת מכירה: **אי דא"ל.** מוכר ללוקח בסתמא מרתף של יין אני מוכר לך ולא קאמר זה: **קשיא.** ברייתא דלקמן דקתני נותן לו יין שכולו יפה ומתני' קתני מקבל עליו י' קוססות לק': **ואי דא"ל מרתף זה של יין.** אני מוכר לך: **קשיא.** נמי הך ברייתא דלקמן דקתני נותן לו יין הנמכר בחנות: **אי דא"ל מרתף זה.** ולא הזכיר יין: **קשיא.** ברייתא דקתני אפילו כולו חומץ הגיעו: **שכולו יפה.** דסתם יין יפה בעינן ולא מקבל עליו י' קוססות דלא דמי לרובע טנופת לסאה וי' מתליעות תאנים למאה דלא חשיבי וגם שכיחי ומחיל אבל חביות של יין דבר גדול הוא כל חבית בפני עצמו וגם לא שכיח כל כך והלכך כי אמר ליה סתמא יפה בעינן: **נותן לו יין הנמכר בחנות.** היינו כולו קוססות והכי מוכח לקמיה בשמעתא דלהכי אהני זה כמות שהוא: **מרתף זה.** אפילו חומץ משמע: **לעולם.** מתניתין דאמר ליה מרתף של יין סתם ולא קאמר ליה זה הלכך יין טוב בעינן ומקבל עשרה קוססות לק' דעבידי דשכיחי ומחיל. ודקשיא לך ברייתא דקתני יין שכולו יפה תני ברישא דברייתא הכי נותן לו יין שכולו יפה ומקבל עליו כו': **ובסתם מי מקבל.** בתמיה דאוקמת למתניתין בסתם ואפילו הכי מקבל י' קוססות לק': **חבית של יין כו'.** רבותא נקט דסלקא דעתך לשתייה לאלתר קא בעי ליה או למכרו ולא להכניסו באוצר קמ"ל: **נותן לו יין שכולו יפה.** ואם איתא דמקבל קוססות הכא נמי נימא הגיעו אפילו הוא יין קוסס: **דכולה חד חמרא הוא.** אבל בחביות טובא מקבל עשרה קוססות לק': [ו] **וזהו אולר כו'.** כלומר היינו מרתף דמתניתין. אלמא מתניתין במרתף זה של יין קמיירי ולא בסתם והיינו טעמא דאהני של יין למכור יין יפה ואהני זה לקבל קוססות דא"ל מרתף זה של יין אני מוכר לך:

קשיא

התם הן חסר הן יתר א"ל. ה"פ התם בית כור הן חסר הן יתר א"ל ואפי' כי א"ל בית כור סתמא אני מוכר לך ולא אמר לו הן חסר הן יתר אמר בפ' בית כור (לקמן קד.) דאם פיחת או הותיר רובע הגיעו [ד] (ולהכי היכא) דא"ל בית כור סתמא אית לן למימר דיותר מרובע לא הויא מחילה [א] וכיון דהדר הדר כולו אבל גבי סאה כשאדם אומר לחבירו סאה פירות אני מוכר לך רגיל להיות שם רובע טנופת וכשיש שם רובע טנופת קרי ליה שפיר סאה פירות ולכך אין לנו לומר דאי איכא יותר מרובע שינפה את כולן:

כל יתר מכאן כבא ליטע מתחלה דמי. פירוש בתחלה כשמתחיל ליטע אינו יכול ליטע אות' שיודע בודאי שהוא גרוע ואפילו הפחות מעשר ואם נודע [ה] דכל זמן שהוא עסוק במלאכה שנטע אפילו אחד שאינו טוב חייב להסירו וליטע אחר במקומו הלכך כשיש יותר מעשר אע"פ שלא נודע עד זמן ארוך אחר שיצא מן המלאכה אכתי כיון דלכל הפחות צריך ליטע היתר א"כ עדיין לא יצא מן המלאכה ועדיין הוא עוסק בה וכבר פי' דכל זמן שהוא (א) במלאכה אפי' נודע שאחד מהן גרוע חייב לעקור וליטע אחר במקומו [ב]:

נותן לו יין הנמכר בחנות. היינו ריחיה חלא וטעמיה חמרא כדמוכח לקמן בשמעתין ותימה למ"ד ריחיה חלא וטעמיה חמרא חלא היכי יהיב ליה והא מרתף זה של יין קאמר והא לאו יין הוא ואומר ר"י דלע"ג דהוי חלא מיקרי יין שפיר [ג] וקשה לרשב"א דבפרק בתרא דע"ז (דף סו. ושם) פליגי אביי ורבא בחמרא לגו חלא אביי אמר במשהו ורבא אמר בנותן טעם ומפרש גמרא דבהא פליגי דאביי סבר ריחיה חלא וטעמיה חמרא חלא והוה ליה מין במינו ורבא סבר דהוי חמרא והוה ליה מין בשאינו מינו ואם תמצא לומר אפי' למ"ד חלא [ו] (מ"מ) מיקרי חמרא אם כן לימא דלכ"ע ריחיה חלא וטעמיה חמרא חלא והוה ליה מין במינו ורבא לטעמיה דאמר התם בתר שמא אזלינן והאי שמא לחוד והאי שמא לחוד:

חבית של יין אני מוכר לך נותן לו יין שכולו יפה. אבל ביין הנמכר בחנות לא אפילו למ"ד ריחיה חלא חמרא מכל מקום אהאי חמרא לא יהבי אינשי דמי:

חד

עין משפט נר מצוה

כא א מיי' פי"ג מהל' מכירה הל' ג סמג לאוין קע ועשין פב טוש"ע ח"מ סי' רכז סעיף ג:

כב ב מיי' שם הל' ד טוש"ע שם סעי' ד:

כג ג מיי' שם הל' ב טוש"ע שם סעי' ב:

כד ד מיי' פ"ח מהל' שכירות הל' יא סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סי' שכ סעיף א:

כה ה מיי' פי"ז מהל' מכירה הל' ח סמג עשין פב ולאוין קמ טוש"ע ח"מ סי' רל סעיף ב:

רבינו גרשום (המשך)

י"א אילנות לעצמה דמי שאילו היו י' בלבד היה פטור שהיו נבלעין בתוך המאה ועכשיו הואיל והן יותר מי' לא מקבל עליו בעל השדה וכבא ליטע עכשיו דמי ומגלגלין עליו את הכל ואינו מקבל עליו בעל השדה אלא אחד לי' אילן: **פיס'** המוכר מרתף של יין לחבירו. כלומר אוצר מלא יין מקבל עליו הלוקח י' קוססות לק'. עשר חביות של יין קהוי שהקרים לק': היכי דמי אי דאמר ליה מרתף של יין סתם. אני מוכר לך ומקבל עליו עשר קיססות. קשיא להך ברייתא דקתני נותן לו יין שכולו יפה בלא קוססות. ואי אמר ליה מרתף זה של יין קשיא ברייתא דנותן יין הנמכר בחנות. ואי הכי שאמר זה אפי' שאמר זה של יין נותן לו יין גרוע כגון הנמכר בחנות לפי שיש לבעל הבית יין גרוע שאינו יכול למוכרו בבית נותנו לחנוני למוכרו לפי שהחנוני מוכר בשוק מקום שעוברין ושבין בני אדם וקונין אותו פועלים ועוברי דרכים שאינן מבקשים כל כך יין יפה ומתני' קתני דכולו יפה נותן לו חוץ מי' קוססות. וקשיא להך בריית' דקתני היכא דאמר ליה מרתף זה של יין משמע דמזה יין שהוא במרתף ולהיכא דא"ל מרתף זה משמע כעין שהוא ואפילו כולו חומץ הגיעו: אמרי לעולם מתני' מתוקמא דאמר ליה מרתף של יין סתם ודקשיא לך מן ברייתא תני לה נמי הכי ברישא דברייתא מרתף של יין אני מוכר לך נותן לו יין שכולו יפה ומקבל עליו כו'. מקשי' על עשר קוססות למאה דמתני' ודברייתא כי להיכא דאמר ליה סתם מרתף של יין אני מוכר לך מקבל עליו י' קוססות לק' מהא דתני ר' חייא וכו' אלמא דלא מקבל. ומשני ליה שאני חביות של יין הואיל דאתני ליה חבית של יין דין הוא דליתן ליה יין יפה משום דחבית כוליה חד חמר הוא ולהיכא דאיתרע במקצת איתרע נמי כולו. וליכא למימר דיהיב ליה האי יפה מחבית זו וקוסס מחבית אחרת משום דלא אתני ליה הכי. אבל גבי מרתף דכל חבית וחבית באנפי נפשה הוא ודאי מקבל עליו עשרה קוססות לק': והא תני רב זביד וכו' נותן לו יין שכולו יפה. אע"ג דאמר ליה סתם ולהיכא דקא מפרש ליה ואמר ליה מרתף זה של יין אני מוכר לך נותן לו יין שכולו יפה ומקבל עליו עשר קוססות.